

Odkrywcy

Materiał składa się z sekcji:

„Portugalczycy”, „Portugalczycy”, „Portugalczycy”, „Hiszpanie”, „Hiszpanie”, „Hiszpanie”, „Próby włączenia się innych krajów w odkrycia w XVI w.: uwarunkowania i dokonania (Francja, Anglia)”, „Znaczenie odkryć”, „Nowi europejscy eksploratorzy – wyprawy Holendrów w XVII w.”, „Anglicy – od piractwa po unaukowanie wypraw poznawczych”, „Rosja jako promotor odkrywania nowych ziem – różnice i podobieństwa w stosunku do przedsięwzięć zachodnioeuropejskich”.

Materiał zawiera:

27 ilustracji (fotografii, obrazów, rysunków).

Bibliografia:

- Źródło: *Wiek XVI–XVIII w źródłach*, tłum. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1999, s. 33–34.



Odkrywcy

Przylądek Dobrej Nadziei
Źródło: a. nn., domena publiczna.

Wstęp

Oś czasu – odkrywcy

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 1

Wyobraź sobie, że jesteś świadkiem przybycia przedstawicieli obcej, nieznanej cywilizacji, np. z kosmosu. Nie znasz ich języka, zwyczajów ani nie potrafisz przewidzieć ich zachowania. Jaka będzie twoja pierwsza myśl? W jaki sposób ich przywitasz?

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Wskazówka



Możesz stworzyć kartę pracy z rubrykami: kraj organizujący wyprawę, odkrywca, lata wyprawy, poznane obszary – do uzupełniania w trakcie czytania materiału.

Portugalczycy

Penetracja wybrzeży Afryki

W latach 1415–1427 **Henryk Żeglarz**, inicjator powstania portugalskiego imperium kolonialnego, zorganizował szereg wypraw morskich do zachodnich wybrzeży Afryki. Mimo wielkich nadziei i zdobycia Ceuty, Portugalczykom nie udało się przejąć handlu saharyjskim złotem. Flota ruszyła dalej, penetrując wybrzeża Zachodniej Afryki. W ten sposób Europejczycy odkryli atlantyckie wyspy: Maderę, Azory oraz Wyspy Zielonego Przylądka. W 1460 roku Portugalczycy dotarli do rzek Senegal i Gambia, wpadających do Atlantyku, Nawiązali kontakty handlowe z ludnością tubylczą zamieszkującą tereny przy rzekach. Wymieniali złoto, kość słoniową i niewolników na produkty portugalskie. W tym samym roku zmarł Henryk Żeglarz, największy promotor portugalskich wypraw morskich.



Przylądek Dobrej Nadziei

Źródło: a. nn., domena publiczna.

W 1486 roku **Bartolemeo Diaz** dotarł do południowego krańca Afryki, nazywając jego skalisty cypel Przylądkiem Burz. Nazwę Przylądka Dobrej Nadziei nadał mu dopiero król Jan

II, aby nie zniechęcać żeglarzy do zapuszczania się do tej części świata. Droga do Indii wprawdzie nie została jeszcze wytyczona, ale przekonano się, że istnieje.



Pomnik Bartolomeo Diaz'a na placu Trafalgar Square w Londynie

Źródło: Biser Todorov, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Portugalczycy

Vasco da Gama

Po powrocie z udanej ekspedycji Krzysztofa Kolumba rywalizujący z Hiszpanami Portugalczycy postanowili podjąć kolejną wyprawę poza Przylądek Dobrej Nadziei. W dniu 8 lipca 1497 r. z Lizbony wyruszyły cztery statki pod dowództwem szlachcica portugalskiego **Vasco da Gamy** [czyt.: wasko]. Po zaopatrzeniu na Wyspach Zielonego Przylądka skierowały się w stronę dzisiejszej Brazylii i, nie docierając do jej wybrzeży, dokonały zwrotu na wschód. Po 90 dniach przybiły do brzegów południowej Afryki, a później skierowały się na północ. W następnym roku dotarły do wschodnioafrykańskiego portu Mombasa. Tu, pozyskawszy arabskiego pilota, w maju 1498 r. dotarły do Indii. Bezpośrednia droga morska z Europy do Indii została poznana. Po dwóch latach rejsu jedynie trzy statki, z połową pierwotnego składu załogi, powróciły do Lizbony. Ich ładunki składające się z bezcennych przypraw przyniosły niebywałe zyski.

Nic zatem dziwnego, że już na wiosnę następnego roku ruszyła w rejs kolejna ekspedycja, tym razem **Pedro Álvaresa Cabrala** [czyt.: pedro alwares kabrala]. Ponieważ zboczył on nieco zbyt mocno na zachód, niespodziewanie odkrył nowy ląd – Brazylię. Wyprawa Cabrala powróciła do Portugalii z cennymi 'korzeniami' już po 15 miesiącach. Następna podróż Portugalczyków przypadła na lata 1502–1503. Vasco da

Gama również przywiózł z niej wielką ilość 'korzeni' (przypraw korzennych, m.in. pieprzu, imbiru, gałki muszkatołowej i cynamonu).



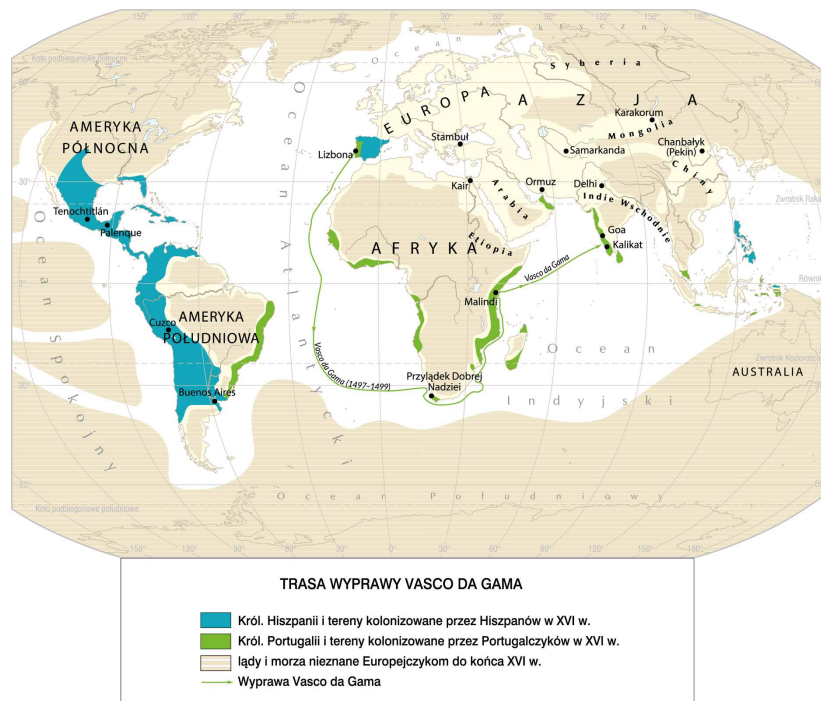
Vasco da Gama

Źródło: Gregório Lopes, domena publiczna.



Pedro Cabral

Źródło: Francisco Aurélio de Figueiredo e Melo, *Pedro Cabral*, 1900, domena publiczna.



Trasa wyprawy Vasco da Gamy

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 4.0

Portugalczycy

Portugalczycy w Azji

Wyprawy Portugalczków do Azji zdecydowanie zmieniły tradycyjne szlaki handlowe. Zbyt duża podaż towarów oznaczać musiała obniżenie cen, a tego Portugalczycy nie chcieli. Trzeba było rozprawić się z konkurencją, w czym niebagatelną rolę odegrał **Alfonso de Albuquerque** [czyt.: alfonso działbukerki]. Teraz jedynie kwestią czasu było poznanie drogi do wysp indonezyjskich i dalej do Chin oraz Japonii. Portugalczycy zdobyli na razie monopol na kontakty z tymi ziemiami.

Hiszpanie

Hiszpanie znacznie później niż Portugalczycy zakończyli **rekonkwistę** (w 1492 zdobyto Grenadę), a dodatkowo związek polityczny z Aragonią umożliwił części rycerstwa udział w ekspansji w basenie Morza Śródziemnego. Mniejsze naciski na władcę powodowały, że zainteresowanie morskimi wyprawami również było mniejsze, ale opanowanie Wysp Kanaryjskich uświadomiło Hiszpanom, jak wielkie korzyści

daje posiadanie zamorskich terytoriów. Długo jednak trwało namówienie [Izabeli](#) do wydania znacznej kwoty i zgody na zorganizowanie przez Krzysztofa Kolumba wyprawy. Nie spodziewano się po niej zresztą jakichś spektakularnych osiągnięć, a z pewnością nie do końca wierzono – w przeciwieństwie do Krzysztofa Kolumba – w możliwość dotarcia do Azji.



Izabela Kastylijska i Ferdynand Aragoński

Źródło: Maestro de la Virgen de los Reyes Católicos, 1491, Prado, Madryt, domena publiczna.

Hiszpanie

Krzysztof Kolumb

Według tradycji [Krzysztof Kolumb](#) pochodził z Genui, miasta, które w średniowieczu rywalizowało z Wenecją o prymat w handlu lewantyńskim (ze wschodnimi portami Morza Śródziemnego) i z rywalizacji tej wyszło pokonane. Bogaci genueńscy kupcy poszukiwali na zachodzie innych równie zyskownych szlaków handlowych oraz zajmowali się pożyczaniem swoich kapitałów, dzięki czemu Genua stała się jednym z centrów europejskiej bankowości. Kolumb na swoją wyprawę otrzymał od królowej dwa statki: Niña i Pinta. Trzeci okręt flagowy – Santa Maria – wydzierżawił. Wyruszył wiosną 1492 r. i po kilku tygodniach dotarł do archipelagu Bahamów, skąd skierował się na południe, odkrywając Kubę oraz Haiti. Chociaż dwa statki uległy uszkodzeniu, a część załogi została we wznieśionym forcie, Santa Maria powróciła do Hiszpanii. Przywiozła wiadomość o odkryciu zamieszkanego wysp, przechwalając się nieco na wyrost ich bogactwem i możliwościami. Najważniejsze jednak, że były to wyspy tropikalne, których wartość Portugalczycy i Hiszpanie już znali. Wkrótce

Krzysztof Kolumb

A large, dark-hulled sailing ship, the USS Constitution, is shown on the water. The ship has three masts with various flags, including the American flag. In the background, a steep, rocky cliff rises from the water's edge.

Źródło: Michael L. Baird, Wikimedia Commons, 2008, licencja: CC BY 2.0.



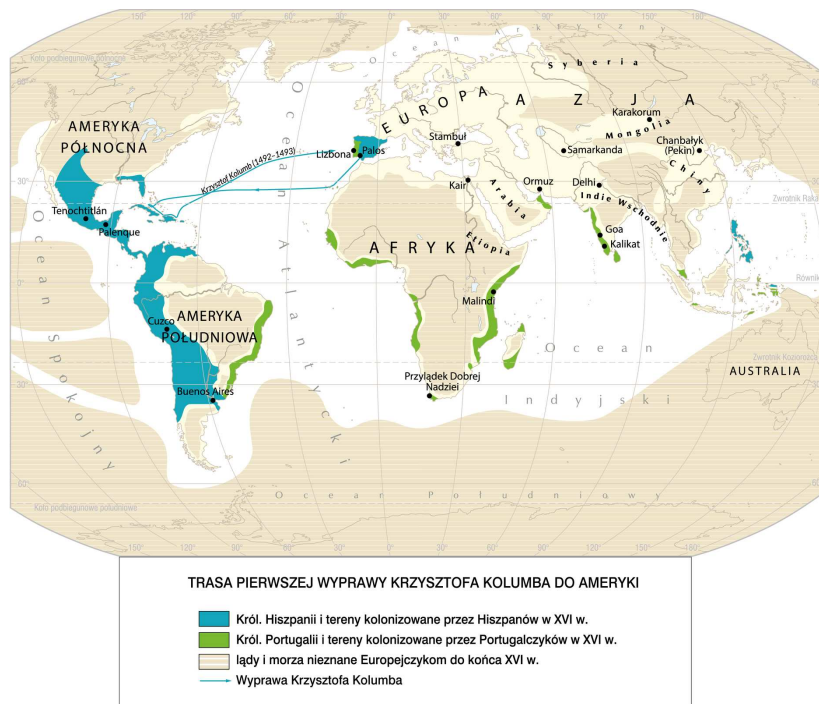
Repliki statków Kolumba – Pinta

Źródło: Miguel Ángel, Wikimedia Commons, 2007, licencja: CC BY-SA 2.5.



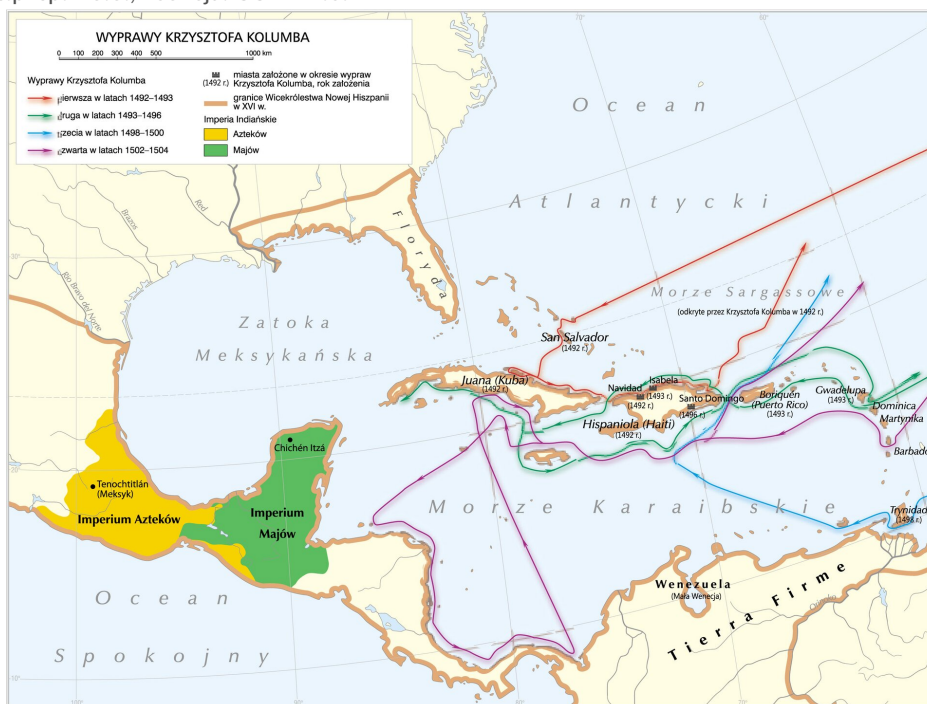
Repliki statków Kolumba – Santa Maria

Źródło: Ben Salter, Wikimedia Commons, 2011, licencja: CC BY 2.0.



Trasa pierwszej wyprawy Krzysztofa Kolumba do Ameryki

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 4.0.



Trasy i poznane obszary drugiej, trzeciej i czwartej wyprawy Krzysztofa Kolumba

Źródło: Krystian Chariza i zespół, licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 2

Na podstawie map omów (posługując się nazwami i pojęciami geograficznymi):

- trasę pierwszej wyprawy K. Kolumba,
- trasy i poznane obszary drugiej, trzeciej i czwartej wyprawy K. Kolumba.

Źródło: Contetplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.



Kolumb informuje parę królewską o dotarciu do nowego lądu

Źródło: Juan Cordero, ClarkSui, 1850, fotografia, Museo Nacional de Arte, licencja: CC BY-SA 3.0.

Hiszpanie

Amerigo Vespucci, Ferdynand Magellan

Osiągnięcia Kolumba podsyłyły zainteresowanie wyprawami. Do czasów odkrycia wielkich cywilizacji indiańskich w Ameryce Środkowej i Południowej siłą napędową wypraw były korzyści, jakie wynikały z posiadania wysp oraz wprowadzania tam nowej gospodarki

i upraw. Teraz do hiszpańskich władców zgłaszali się kolejni żądni bogactw i sławy śmiałkowie, m. in. z Włoch i z Portugalii. Jednym z nich był **Amerigo Vespucci** [czyt.: amerigo wespuczi], którego listy z podróży uświadomiły europejskiej opinii publicznej, że wyprawa nie dotarła do Azji, jak twierdził Kolumb, lecz Europejczycy dotarli do nowego, nieznanego im lądu. W latach 1519–1522 wyprawa portugalskiego kapitana **Ferdynanda Magellana** opłynęła Ziemię w kierunku zachodnim, odkrywając przejście na kolejny wielki ocean, nazwany Spokojnym, docierając w końcu, zgodnie z planami Kolumba, do Azji. Droga ta okazała się jednak znacznie dłuższa niż sądzono i przez to mało opłacalna. Sam Magellan zginął przypadkowo podczas walk z tubylcami na Filipinach w 1521 roku.



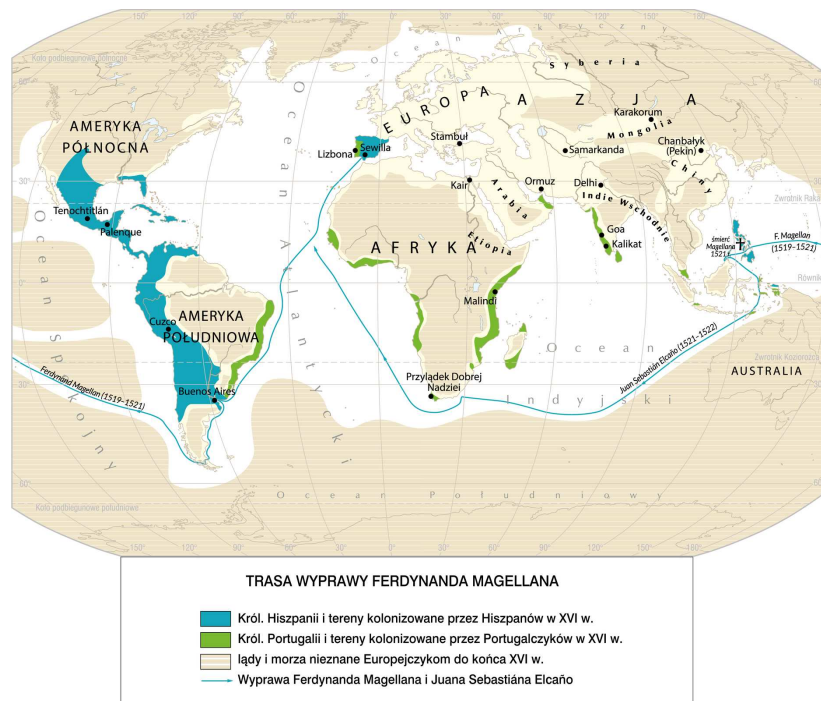
Amerigo Vespucci

Źródło: Jebulon, Galeria Uffizzi we Florencji, licencja: CC 0 1.0.



Ferdynand Magellan

Źródło: Charles Legrand, domena publiczna.



Trasa podróży Ferdynanda Magellana

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 4.0.



Śmierć Magellana

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Próby włączenia się innych krajów w odkrycia w XVI w.: uwarunkowania i dokonania (Francja, Anglia)

Sława i olbrzymie zainteresowanie, jakie w całej Europie wzbudziły odkrycia, spowodowały, że do rywalizacji o nowe tereny zaczęły się włączać inne monarchie. Zadziałały tu jednak

nieco odmienne mechanizmy społeczne. Motorem kolejnych wypraw nie były realne przesłanki społeczne czy ekonomiczne, ale ambicje, chęć zdobycia prestiżu i sławy. Wyobraźnię rozbudzały zaś zwłaszcza niewyobrażalne wręcz bogactwa zdobyte przez Corteza i Pizarra.

Już w 1497 r. Anglicy wysłali **Giovanniego (Johna) Cabota** [czyt.: dżowani dżon kebot] w kierunku północno-zachodnim w poszukiwaniu drogi do Indii. Dotarł on do wybrzeży Ameryki Północnej. Król Francji Franciszek I sfinansował wyprawę innego Włocha – Varrazzano [czyt.: warracano], który w 1524 r. przepłynął wzdłuż wschodniego wybrzeża Ameryki Północnej (m.in. w pobliżu późniejszego Nowego Jorku). Kontynuatorami tych wypraw (odkrywających późniejszą Kanadę) byli **Jacques Cartier** [czyt.: żak karti] i **Samuel de Champlain** [czyt.: dy szompla] oraz Anglicy **Francis Drake** [czyt.: francis drejk] (słynny z opłynięcia świata w latach 1577-1580) i **Henry Hudson** [czyt.: henri hadson]. Wyprawy te nie przyniosły tak spektakularnych sukcesów ekonomicznych jak wyprawy państw iberyjskich i możliwe były tylko dzięki ich finansowaniu przez monarchów.



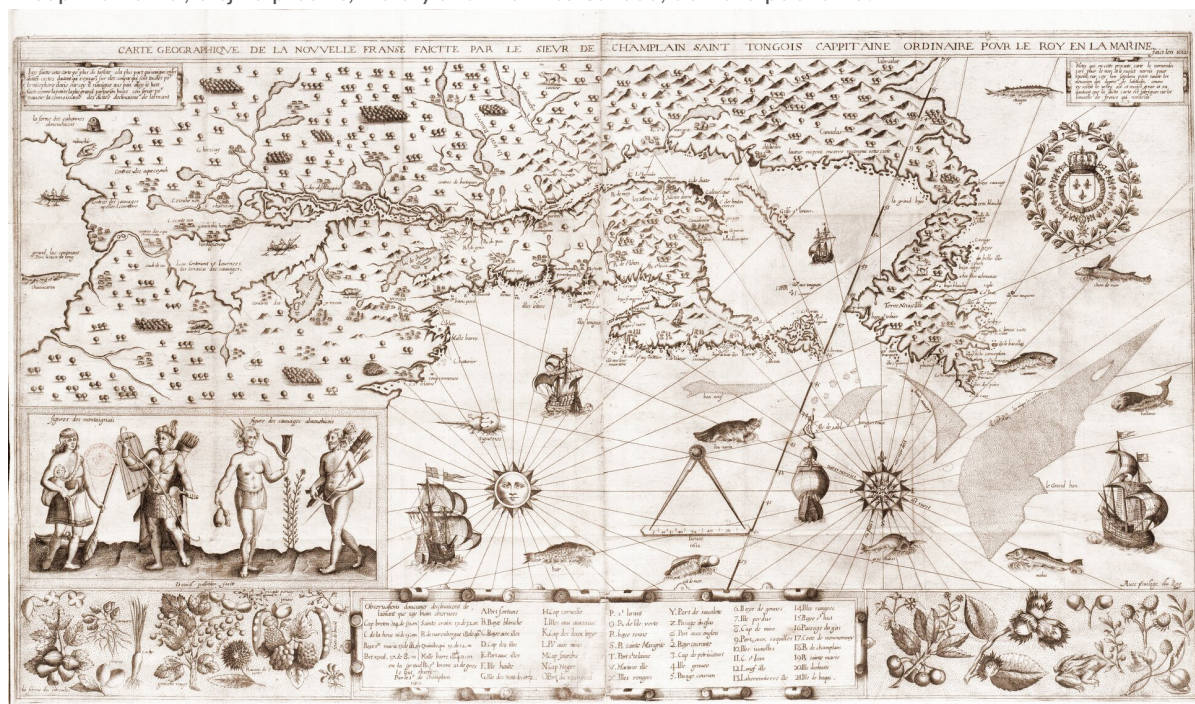
John Cabot

Źródło: Giustino Menescardi, 1762, domena publiczna.



Jacques Cartier

Źródło: Theophile Hamel, olej na płótnie, Library and Archives Canada, domena publiczna.



Tereny odkryte przez Champlaina

Źródło: Samuel de Champlain, domena publiczna.

Znaczenie odkryć

Po odkryciu Ameryki przez Kolumba oraz znalezieniu nowej drogi morskiej do Indii przez Vasco da Gamę powstała nowa sieć szlaków handlowych, dzięki czemu centrum gospodarcze Europy z basenu Morza Śródziemnego zaczęło przesuwać się na zachód,

w stronę Atlantyku. Oprócz niewątpliwych korzyści gospodarczych, wyprawy morskie wniosły ogromny wkład w poznanie świata na niespotykaną przedtem skalę. Odkryte zostały nowe oceany i kontynenty, a zdobyta wiedza przyrodnicza i geograficzna zaowocowała rozwojem nowych dziedzin nauki.

Polecenie 3

Podaj, ile miał lat:

- Krzysztof Kolumb, gdy odkrył Amerykę,
- Vasco da Gama, gdy odkrył drogę do Indii,
- Henryk Żeglarz, gdy została odkryta Madera.

Napisz co sądzisz, o tym co wiek odkrywców mówi o ówczesnych czasach?

Źródło: Contetplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 4

Na podstawie dostępnych Ci źródeł scharakteryzuj XVIII-wieczne wyprawy badawcze Jamesa Cooka. Wyjaśnij, na czym polegał ich nowatorski charakter w porównaniu z wyprawami XV/XVI w.

Źródło: Contetplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Nowi europejscy eksploratorzy – wyprawy Holendrów w XVII w.

Początkowo kupcy z Niderlandów korzystali z nowego handlu światowego dzięki unii personalnej łączącej ich kraj z Hiszpanią, a od 1580 r. także Portugalią. Gandawa oraz Antwerpia stały się wielkimi centrami handlu kolonialnego. Bunt przeciw Filipowi II i wojna o niepodległość zmieniły sytuację. Port w Antwerpii został zablokowany przez powstańców, a handel przesunął się do Amsterdamu w Holandii. Holendrzy zaczęli na własną rękę, łamiąc zakazy hiszpańskie i portugalskie, wyprawiać się do Azji, szukając jednocześnie alternatywnej, północno-wschodniej drogi do Azji. Wyprawy **Willema Barentsa** odkryły Spitsbergen, dotarły do północnych wysp Oceanu Arktycznego, a ich uczestnicy zetknęli się też z białym niedźwiedziem, ale drogi do Indii nie odkryli. Większe sukcesy odniesiono na południu, gdzie odebrano nawet niektóre kolonie Portugalii i Hiszpanii. Żeglarze Holenderskiej Kampanii Wschodnioindyjskiej prowadzili wyprawy w poszukiwaniu terenów dogodnych do skolonizowania. **Willem Janszoon** [czyt.: wilem janzon] dotarł do północnych wybrzeży Australii, a **Abel Tasman** odkrył wyspy Nowej Zelandii i Tasmanię. Uznano je jednak za bezwartościowe i nie skolonizowano.



Tasman z rodziną

Źródło: Jacob Gerritszoon Cuyp, 1637, National Library of Australia, domena publiczna.

Anglicy – od piractwa po unaukowanie wypraw poznawczych

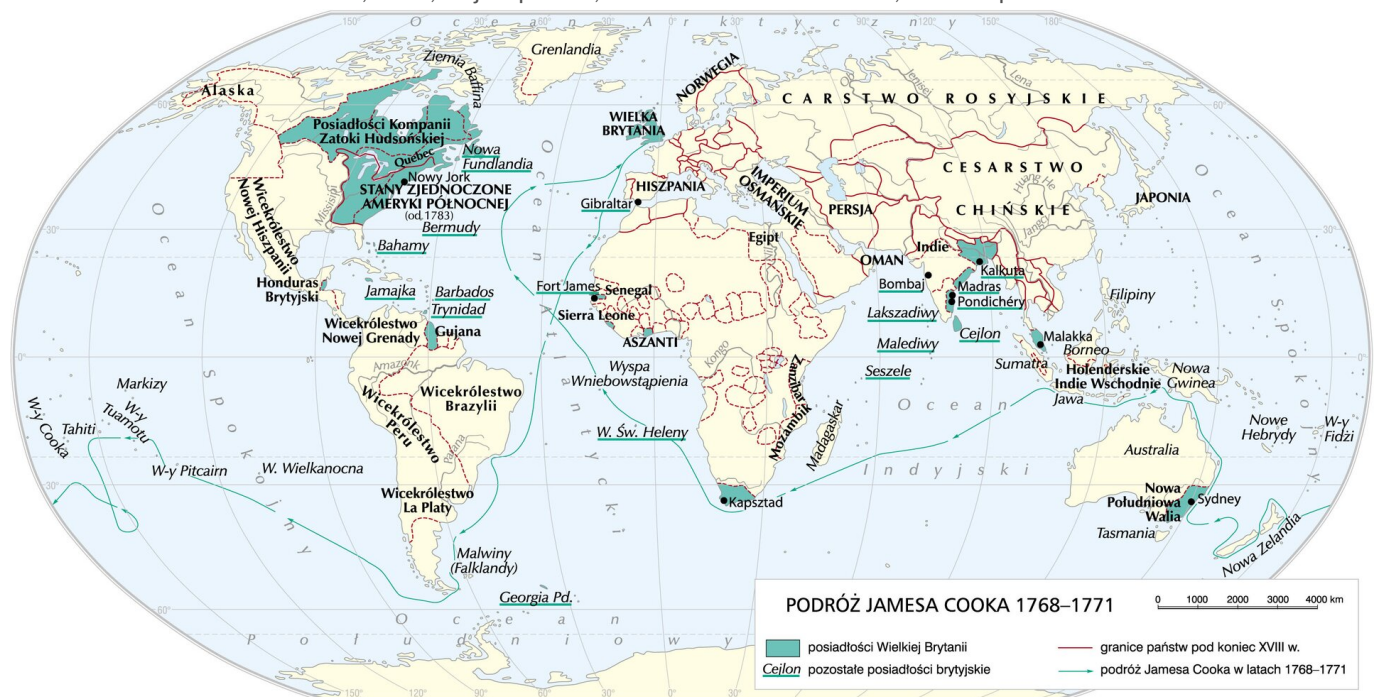
Anglicy pod koniec XVI w. znaleźli się w stanie wojny z Hiszpanią. Piractwo i morska rywalizacja zapoczątkowane przez Francisa Drake'a kontynuowane były także później. W XVII w. koncentrowano się na łamaniu zakazu handlu z koloniami hiszpańskimi (to właśnie było piractwem, niekoniecznie rabunkowe ataki na statki) i zakładaniu własnych kolonii w Ameryce Północnej. W XVIII w. podejmowano coraz liczniejsze podróże

odkrywcze. Zmieniły się jednak czasy i wyprawy przybierały coraz bardziej charakter poznawczo-naukowy. Zbierano informacje o roślinności, zwierzętach, ludności zamieszkującej nieznane terytoria. Przykładem działań nowego typu były wyprawy **Jamesa Cooka** [czyt.: dżejms kuk], organizowane w latach 1768-1779 na zlecenie Królewskiego Towarzystwa Naukowego. Wyznaczano za każdym razem konkretny cel naukowy wypraw - przykładowo badania astronomiczne, poszukiwania tzw. 'terra australis' (ziemi-kontynentu południowego), czy przejścia północno-wschodniego.



Kapitan James Cook

Źródło: Nathaniel Dance-Holland, 1775, olej na płótnie, National Maritime Museum, domena publiczna.



Podróż J. Cooka 1768-1771

Źródło: Krystian Chariza i zespół, licencja: CC BY 4.0.



Świat kolonialny w XVIII w.

Źródło: Krystian Chariza i zespół, licencja: CC BY 4.0.

Rosja jako promotor odkrywania nowych ziem – różnice i podobieństwa w stosunku do przedsięwzięć zachodnioeuropejskich

Równolegle z odkrywaniem nowych, nieznanych Europie terenów 'zamorskich' trwała eksploracja północnych ziem Eurazji przez Rosjan. O ile znajomość tych osiągnięć w wiekach XVI i XVII była znikoma, o tyle po utworzeniu się państwa carów na Europę w wieku XVIII stało się o nich głośno. Piotr I, podobnie jak jego poprzednicy i następcy, organizował ekspedycje poznawcze, z których najbardziej znane były wyprawy Duńczyka w służbie rosyjskiej **Vitusa Beringa**. Udowodnił on w latach 20. i 30. XVIII w., że Azja nie łączy się z Ameryką, co później potwierdził J. Cook.



Kozak Jermak Timofiejewicz – zdobywca Syberii dla Rosji

Źródło: a. nn., domena publiczna.



Vitus Bering – duński żeglarz w służbie rosyjskiej

Źródło: a. nn., olej na płótnie, domena publiczna.

((Krzysztof Kolumb

Wiek XVI–XVIII w źródłach

Wiem, że będziesz uradowany, gdy dowiesz się o powodzeniu mojej wyprawy.[...] Na trzydziesty drugi dzień po wyjeździe z Kadyksu przybyłem na Morze Indyjskie i odkryłem tam bardzo liczne i gęsto zaludnione wyspy, które bez czyjegokolwiek protestu objąłem w posiadanie naszego najmiłościwszego króla przez uroczystą

proklamację i zawieszenie flagi hiszpańskiej. Pierwszą z owych wysp, którą Indowie mianowali Guanahani, nazwałem San Salvador z wdzięczności dla Zbawiciela, w którego pomoc ufni przybyliśmy zarówno do tej, jak i do innych ziem. [...]

Mieszkańcy owych wysp nie różnią się wcale co do wyglądu, obyczajów lub języka i rozumieją się nawzajem. Ostatnia okoliczność jest bardzo pożyteczna przede wszystkim dla spełnienia życzenia Najjaśniejszego Króla naszego, mianowicie [...] dla nawrócenia ich na świętą wiarę chrześcijańską, dla której, o ile mogłem wyrozumieć, bardzo łatwo ich będzie można pozyskać.[...]

Teraz więc [...] wraz z całym szczęśliwym królestwem i ze wszystkimi krajami chrześcijańskimi złożmy podziękowanie Zbawicielowi naszemu i Panu Jezusowi Chrystusowi, że nas takim zwycięstwem i darem zaszczyił. Należy urządzać procesje, składać święte ofiary i ozdabiać zielenią kościoły. Uraduje się Chrystus [...], gdy zobaczy, że poprzednio utracone dusze tak wielu narodów zostaną uratowane. Lecz także i my będziemy się cieszyć z wywyższenia naszej wiary, a szczególnie ze wzrostu dóbr doczesnych, w których weźmie udział nie tylko Hiszpania, lecz cały świat chrześcijański.

Źródło: *Wiek XVI–XVIII w źródłach*, tłum. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1999, s. 33–34.

Polecenie 5

Na podstawie powyższego tekstu wyjaśnij, czy Kolumb wspomina cokolwiek o towarach, które można przywieźć z odkrytych wysp, o złocie, przyprawach?

Polecenie 6

Kolumb cieszył się 'ze wzrostu dóbr doczesnych' nie tylko dla samej Hiszpanii, ale w całym świecie chrześcijańskim - czyli Europie. Wyjaśnij skąd miałyby płynąć owo bogactwo?

Źródło: Contetplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.